

ISSN 0333-0362

NR. 4 - 2000

41. ÅRGANG

kr. 50.-

SPRÅKLIK SAMLING

**Tidsskrift for
aktuelle språkspørsmål**

**Litteraturprisen 2000
til
Harald Rosenløw Eeg**

**Valgfritt sidemål =
avvikling av nynorsken?**

Debatt

SPRÅKLIG SAMLING

Ansvarlig redaktør: Arne Torp
E-post-adresse: arne.torp@inl.uio.no

Bladpengar: kr 150,- pr. år

Adressa til laget og bladet:

Postboks 636 Sentrum, 0106 OSLO
Postgiro 0803 5163787
Heimeside: <http://home.no.net/lss/>

Utgitt av:
LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Leiar: Pål Styrk Hansen
Tanumveien 89 E
1312 SLEPENDEN

Medlemspengar (inkluderer bladpengar):
kr 200,- pr. år
for skoleelevar, studentar og pensjonistar:
kr 100,- pr. år

Redaksjonelt

Så får vi enda en gang med litteraturprisutdelinga i samme årgangen som prisen blir gitt for, og grunnen er sjøl sagt den vanlige: Redaktøren er for seint ute med siste nummeret.

Men om ikke alltid bladet er i rute, så var i alle fall prisen det – 7. desember var dagen i år 2000, og vinneren var Harald Rosenløw Eeg, ung mann med røtter i Tønsberg, en by som vel ikke akkurat er kjent som noe sammorskreir, kanskje heller tvertimot. Likevel var det altså talemålet *her* som fikk han til å velge akkurat slike former som gjorde han til en verdig vinner av litteraturprisen for år 2000. For at det er det levende *talemålet* som er bakgrunnen for at han har valgt å skrive som han gjør, forteller han sjøl om i den takketalen han holdt ved prisutdelinga, som er gjengitt i dette nummeret.

Sjølve talen er forresten en interessant illustrasjon av at talemålet har uttrykksmidler som ikke fins i det vanlige skriftspråket. Jeg kan forsikre de som måtte kjenne seg lettere forvirra når de *leser* forfatterens kommentarer til Velle Lid Larsens boktittel om *øya* som synker, at akkurat denne passasjen var klinkende klar for alle i det muntlige foredraget – det var ingen av de som *hørte på* som var det minste i tvil om hva poenget var når det etter hvert dukka

opp! For de som nå kjenner seg enda mer forvirra, kan jeg gi et tips: Det har noe å gjøre med uttaleforskjellen mellom ord som *bønder* og *bønner*...

Litteraturprisen har alltid vært viktig for LSS, og for min del trur jeg den blir viktigere og viktigere. I ei tid da det stadig vekk blir hevd at «riksmålet har seiret», og alle de store avisene og NTB har Riksmålsordboken i retteprogrammet sitt (slik at *cella si* kommer ut som *cellen si* i Aftenposten), så er *skjønnlitterære* forfattere faktisk omtent de eneste som får slippe til på trykk med sitt eget språk, dersom det skulle avvike for mye fra det som avisas eller forlaget trur lønner seg best. Fremdeles har nemlig forlagskonsulentene tru på at *skjønnlitterære* forfattere velger språket sitt ut fra en indre trang og overbevisning, og derfor får de ha språket sitt i fred.

Faglitterære forfattere stiller derimot i ei annen klasse – de må ofte finne seg i å bli «markedstilpassa», spesielt dersom de skulle være *filologer*, som jo lenge har vært et yndet skjellsord i norsk språkdebatt – de er jo ofte blitt rare i huet av «for megen lærdom». Merkelig nok ser en lite til den samme hetsen mot f.eks. *leger* når det er snakk om medisin, enda det visstnok også fins ulike «skoler» når det gjelder syn på helse og sjukdom. Og grunnen er

Styret i LSS 2000-2001

Sentralstyret

Pål Styrk Hansen, leder
Arne Torp, nestleder
Ivar Hundvin, sekretær
Eric Papazian, kasserer
Thore A. Roksvold, styremedlem
Harald Støren, styremedlem
Ellen Skolseg, styremedlem
Thomas Hoel, varamedlem
André Stryger, varamedlem
Elsa Kristiansen, varamedlem

Landsstyret

Magne Aksnes
Gulbrand Alhaug
Rolf Theil Endresen
Arne Kjell Foldvik
Ernst Håkon Jahr
Svein Lie
Åshild Rykkja
Helge Sandøy
Knut Western
Jon Vidar

Varamedlemmer til landsstyret

Einar Flydal
Johs. Fosså
Anne-Ma Grønlie
Øyvind Gulliksen
Reidun Guldal
Eskil Hanssen
Helge Omdal
Geirr Wiggen

Redaktør: Arne Torp

Revisor: Johs. Fosså

LSS sine medlemmer og

varamedlemmer i

Norsk språkråd:

Arne Torp (bokmål)

Ellen Skolseg (vara)

Lars S. Vikør (nynorsk)

Rolf Theil Endresen (vara)

vel kanskje den at språket neppe kan bli sjukt på samme måte som et menneske kan. Derimot kan språket *dø*, der som ingen lenger vil eller kan bruke det.

Nå er det som kjent ingen fare for at norsk språk skal *dø*, og sjukt er det heller ikke. Derimot mener jeg det er viktig at norske språkbrukere skal få anledning til å utfolde seg fritt skriftlig innafor de normene som gjelder for offisiell norsk rettskriving. Det samme gav formannen i fagnemnda i Norsk språknemnd, professor Kjell Ivar Vannebo, uttrykk for da han avslutta en kronikk i *Aftenposten* 23. oktober 2000 på denne måten:

For fullt ut å erkjenne det norske språket som en felles verdi må vi begynne med å akseptere den variasjonen og mangfoldet som særpreger det norske språksamfunnet.

Etter mitt syn var det både gledelig – og uventa! – at *Aftenposten* – på kronikkplass – gav rom for et så libe-

ralt og tolerant syn på språklig variasjon og mangfold. Derfor var det desto mer skuffende – og paradoksalt – at redaksjonen *samtidig* nekta å la variasjonen og mangfoldet få komme fram i *praksis*. Professor Vannebos manuskript var nemlig i velkjent *Aftenposten*-stil «retta» i samsvar med den normen som avisas ellers praktiserer, med konsekvent utlukking av alle former som lukta det minste av radikalt bokmål, og sågar med innføring av ei offisielt normstrdig form som *hverken*, noe som måtte få den som ikke visste bedre til å tro at fagnemndsformannen var på kollisjonskurs med den offisielle rettskrivinga som Språkrådet er satt til å forvalte.

Det hjelper altså verken å være professor eller fagnemndsformann – skriver du ikke som redaksjonen vil, kan du velge mellom å bli språksensurert eller avvist. Da er det godt at vi i alle fall har skjønnlitterære forfattere som våger å følge sin egen stemme – og får lov til å vise det!

Pressemelding utsendt 7. desember 2000:

Språklig Samlings litteraturpris 2000 til Harald Rosenløw Eeg

Forfatteren Harald Rosenløw Eeg er i dag tildelt Språklig samlings litteraturpris for år 2000. Overrekkselen finner sted i forlaget Aschehougs lokaler klokka 11.00. Prisen deles ut til hvert år til en forfatter/skribent som bruker et folkelig, radikalt bokmål, og prispengene utgjøres av de årlige rentene av

**Tomas Refsdals litteraturfond,
i år 30.000 kroner.**

Prisjuryen har bestått av Åshild Rykkja, Arild Linneberg og Pål Styrk Hansen.

Harald Rosenløw Eeg er født i Tønsberg i 1970 og bor i Oslo. Han har hovedfag i religionshistorie og debuterte i 1995 med ungdomsromanen *Glasskår*. I de påfølgende åra kom *Svidd* (1996), *Vrengt* (1997) og *Filter* (1998), alle med etiketten *ungdomsroman*.

Årets bok heter *Karmakongen* og presenteres som forfatterens første voksenroman.

Uansett etikett har Rosenløw Eegs romaner stor appell til ulike lesergrupper. I tillegg til å være ettertrakta som forfatter på skolebesøk har bøkene hans fått mange gode anmeldelser i pressa. Dessuten har nesten hver eneste utgivelse blitt belønna med diverse utmerkelser:

Tarjei Vesaas' debutantpris og Kulturdepartementets debutantpris for barne- og ungdomslitteratur i 1995, Brageprisen og Vestfold litteraturpris 1997, Sonja Hagemanns barnebokpris i 1998. Flere av romanene har kommet ut i Danmark og Sverige, *Vrengt* dessuten i Tyskland.

Prisvinneren er også musiker og utgjør den ene halvdelen av technogruppa *Subgud*, med flere CD-utgivelser bak seg. De produserer også for andre artister og har blant annet skrevet musikk for fjernsyn.

Sjøl om tematikken varierer, handler alle Rosenløw Eegs bøker om outsidere, og det på en svært gripende måte. Det er barn og unge som er hovedpersoner, og de er skildra med en nærlhet som nesten gjør vondt: gutten som bare har en død jamnaldrende gutt som fortrolig; barna i varehusets krystallkule som er *feilvarer*; han som må verge seg mot tilværelsen gjennom å ha på seg slalåmbreller – alltid. Bøkene har ofte overraskende løsninger både i handlinga og i fortellemåten. Men først og fremst er han språklig elegant, skriver et utprega radikalt bokmål, og det på en svært poetisk måte, med humor og drisighet i de språklige bildene.

På dette grunnlaget er Harald Rosenløw Eeg en overbevisende vinner av Språklig samlings litteraturpris for år 2000.

Pål Styrk Hansen:

Kjære prisvinner!

Like sikkert som varmegrader i desember kommer prisvinnernes overraskelse når jeg ringer dem og forteller at vi har funnet dem verdige til litteraturprisen vår. Så også du. Ikke har de hørt om prisen og ikke har de hørt om laget – men språket sitt har de et forhold til! Det har de blitt konfrontert med utallige ganger. Det høres ut som en selv-følgelighet, men er det ikke, ikke for en forfatter som skal nå fram med språket sitt. Han må gjøre noen VALG, og noen av de valga er ikke så sjølsagte. For eksempel har våre prisvinnere ofte fått anmeldelser der språkforma ikke en gang har vært nevnt – tidd i hjel. Eller unnskyldt. Eller bortforklart. Eller til og med kommentert sånn at om det bare ikke hadde vært for de radikale formene, hadde dette vært RIKTIG god litteratur.

Andre prisvinnere igjen reagerer med forbauselse: Sam-norsk jeg?? Jeg prøver jo bare å finne et uttrykk som er MITT. Tenk det! Det er ikke så få forfattere og skribenter som har vært på leiting og som har lykkes ordentlig først når de har TATT'N HELT UT, prøvd å være seg sjæl.

Og du, Harald, kjente oss ikke. Men du reagerte helt normalt til prisvinner å være, og mente at det var nettopp når du oppdaga DITT EGET SPRÅK, talemålet, og kunne bruke det som utgangspunkt, at du oppdaga at du kunne skrive. Ikke for det, vi HAR gitt prisen til enkelte ungdommelige friskuser som seinere har leita seg fram til andre, mer konvensjonelle uttrykksformer, og det er helt greit. Stakkars Toril Brekke, for eksempel, som i 70-åra flytta fra vest til øst i byen, og som emigrerte litt reint ideologisk, også, kanskje – ho fikk Oslo riksmålsforenings pris her om dagen, og uttalte i den forbindelse at ho med sitt påtatt radikale bokmål tidligere var i et slags språklig eksil! Ja, det må jo bli fortredelegheter når man således tvinges til å forstille seg, nærmest forkjært, mener nå jeg. Men du har gjennom dine fem bøker hittil formidla et så henrivende stoff i et så medrivende språk, og på en så gjennomført og ekte måte at vi sjeldan har sett makan – og vi i litteraturjuryen har sett mye radikalt språk!

Og du har ikke bare nådd oss, men mange, mange andre med bøkene dine. En anmelder i Dag og Tid blir veldig poetisk når ho skal prøve å si noe om TITLENE på bøkene dine, for eksempel (det er vakkert sagt, jeg har lyst til å sitere det her):

Det å velje ein god tittel til ei bok er noko forfattaren Harald Rosenløw Eeg verkeleg kan. Han kan meisle og smi, vrenge og vri, til klangen er fullkommen og god og blir ein språkleg spegel for resten av teksten. Han kan samle og spreie dei mangslungne trådane i det eine ordet som titlane alltid er. Eitt ord og tu-sen tunger.

De språklige bildene dine er overveldende, raser på leseren – Aftenpostens anmelder av Kar-makongen tirsdag denne uka blir SPRÅKMETT og betakker seg. Det gjør ikke jeg!

Romanpersonene dine er skil-dra nært og intenst, de går bok-stavelig talt sterkt INN PÅ lese-ren. Når personene er på bånn,

Prisvinneren får blomster av en smilende LSS-formann.

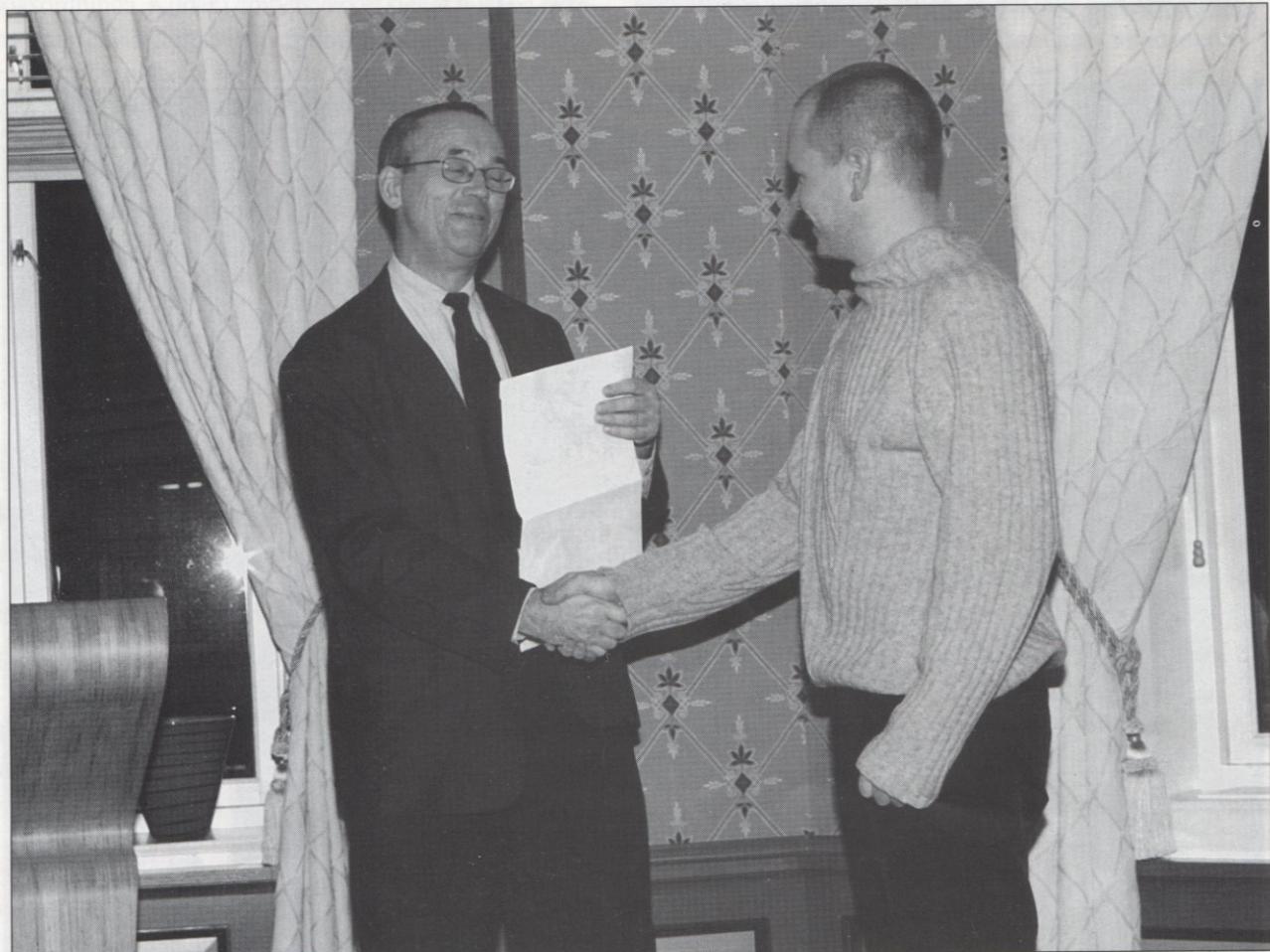
for lengst har sluppet opp for luft og likevel klarer å sparke kraftig fra og bryter overflata igjen, da tenker jeg på Cora Sandels Alberte, som i all sin påførte fornredelse går utfor bryggekanten og når bånn, sparker fra igjen, bryter overflata og kaver seg opp og videre. Dine skildringer av feilvare-barna i krystallkula er hjerterå – men slett ikke uten humor. Og i serien av gode plagiater kan vi jo ta med noe du sjøl sier i et intervju med Dagbladet: "...jeg føyer meg ubeskjedent inn i rekken ved å skrive om små gutter i smoking" – jo, KARMAKONGEN er mye av en Lillelord. Det er i det hele tatt mange som skriver om OUTSIDERE i norsk litteratur – men ingen på denne måten!

Du fikk mye positiv omtale da du debuterte. Linn Ullmann gleda seg til fortsettelsen. Brigt Jensen var imponert, det samme var tydeligvis medlemmene i ulike litteraturpriskomiteer. Tinic Talén i VG syntes imidlertid at du ikke sto til mer enn en ONE NIGHT STAND (!), sjøl om du også hos henne "debuterte talentfullt" (!!).

Til prisen vår blei du foreslått av et medlem for to år sia. Med etternavn som en gammal, støvete markgrev var du nok ikke den første kandidaten vi kikka nærmere på den gangen. Sjøl leste jeg VRENGT først, og nå i høst de andre romanene. Og jeg blei ikke skuffa.

Jeg blei nærmest irritert – over den ungdomsromanmerkelappen du har fått klistra på deg, den er helt overflødig! Og når jeg nå har lest anmeldelser i forbindelse med denne overrekkselsen, ser jeg at det er mange anmeldere som er inne på det samme. På nettsida di hos forlaget står det *ungdomsroman* om Karmakongen også – det må være noe markedsstrategisk som ligger under her.

Jeg må til slutt ta med EI sammenlikning til, fra den tidligere omtalte anmeldelsen i Aftenposten på tirsdag. Her står det at du er en litt sjener Rune Christiansen-epigon! Det er ikke noe å skamme seg over, det, Harald, han har fått prisen, han også! Men du er iallfall mindre sjener enn han andre forfatteren med kristen bakgrunn og religion som fag fra Blindern og som iallfall har en bror som spiller i band, og som skriver bøker med filosofisk tilsnitt! Akkurat mangemillionær har vel ikke du blitt på skrivinga di ennå, men vi har tenkt å hjelpe deg iallfall et LITE stykke på vei med litteraturprisen. Her har du blomster fra juryen – gratulerer!

Prisvinneren får sjekk i stor konvolutt av en henført redaktør.

Forfatterens takketale:

Forfatterlivet er en bergogdalbane. I går var jeg på Røa Bokkafé, og her presenterer vi bøker vi ikke tar i med tang en gang, og det kommer alltid tjestykker, sa arrangøren da jeg begynte å bli litt nervøs. Det kom én! Men hun kjøpte til gjengjeld boka, så det er 100 prosent, og bedre kan det jo ikke bli.

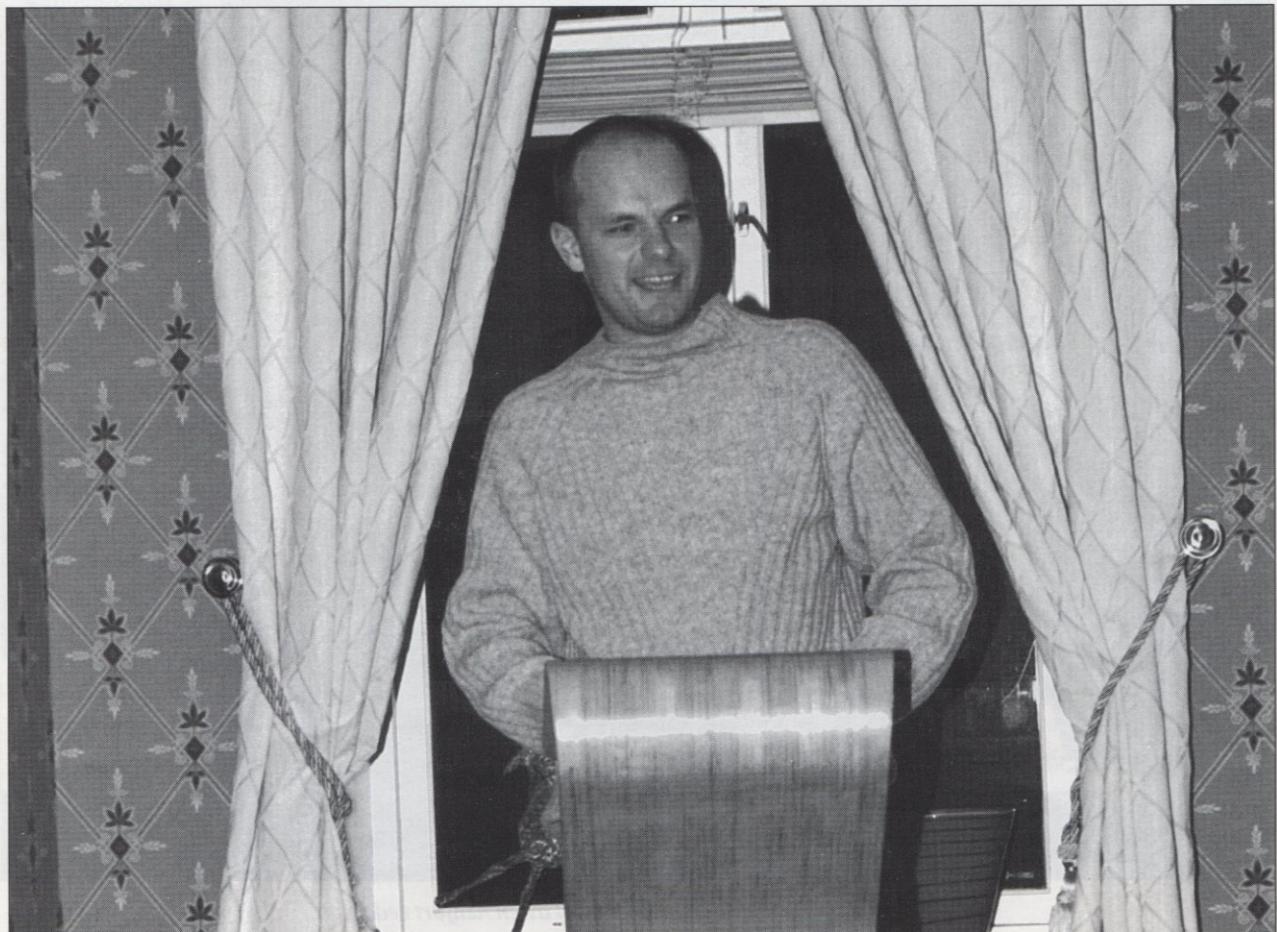
Det er spesielt gjevt for meg å få en pris for språket, ikke bare fordi det er en forfatters verktøy, men også fordi sjølve språket kanskje var det som løsna forfatteren i meg. For meg løsna det nemlig i det øyeblikket jeg skjønte at jeg kunne skrive sånn jeg snakka. Jeg begynte å skrive brev til en kompis som hadde flytta, og da brydde jeg meg jo ikke om tegnsetting og såne ting, jeg skreiv rein lydskrift. Seinere forsto jeg jo at dette ikke var så langt unna en form for nynorsk, og jeg oppdaga at jeg faktisk bare kunne plukke ned det muntlige språket. Jeg var antenna.

Høsten jeg kom med min andre bok, blei jeg veldig skuffa over en forfatterkollega. Han hadde rappa titelen min, jeg følte at han hadde vært nede i skrivebord-skuffen min og stjålet min tittel. Forfatteren var Vetle Lid Larsen, og boka «Kjærlighet før øya synker». Jeg så det så klart for meg, typen fylt med desperat kjærlighet som

sakte sank nedover, i sjøen, i myra, i dritten, i hva som helst, bare at han sakte sank nedover, til det nådde han til haka, til nesetippen, og til slutt helt opp til øya før sjøen eller myra slukte han. Puh. For en tittel. Jeg elsa den og hata den på en gang. Inntil jeg så et intervju med Larsen på tv, og jeg skjønte at boka het «Kjærlighet før øya synker», det var ei bok om ei øy i havgapet som ville forsvinne og symbolsk synke, hvis den ikke fikk broforbindelse, det var «øya» som ligger ute i havgapet, og ikke «øya» som de øya du ser med.

Jeg er på mange skoler og leser, og det er mye trist å se. Ikke elevene, men mange av lærerne som ikke ser linken mellom det muntlige og det skriftlige, hvis man klarer å plukke ned språket, feste det språket vi har til papiret, forstå at språket er noe som ikke kan bestå uten oss som snakker det, som vi er med på å prege, forandre, ville mange elever kanskje hatt en litt bedre opplevelse av norsk som fag. Så ville i beste fall kanskje noe kunne bli forløst i unge folk.

Jeg takker for prisen, for når man ofte snakker om en litterær stemme, er det faktisk den fysiske stemmen min som har fått prisen.

Full likestilling!

Så er det over oss igjen: mørketid, flom og springflo, nedbørs- og temperaturrekorder, El Niño, Ebola og statsbudsjett. Og høstjakt på obligatorisk sidemålsstil. Vi begynner å bli vant til at ulike partiers ungdomsavdelinger går ut mot det de opplever som tvang, at grupper av lærlere målbærer ønsket om mer tid til hovedmålet og at grupper av elever i Oslo-skolen får presse på sine årvisse aksjoner mot den aldeles ubegripelig unyttige sidemålsstilen. Vi som er lærere, ser også Finn-Erik Vinje i kjephesten sin i samme ærend i fast spalte i bladet Skolefokus. Elevene kan tilgis, lærerne kan forstås og ungdomspolitikerne likeså, kjepphester må dessuten luftes regelmessig for å trives.

Men i år ser det ut til å være alvor. Byrådet i Oslo har vedtatt forsøksordning med "frivillig sidemål" på et føreløpig hemmelig antal skoler. Her har godt voksne SV-ere med lærerbakgrunn stått skulder ved skulder med Frp-politikere. Høyre og Fremskrittspartiet har varslet at de vil "se på" saken i Stortinget, statsråden har kommet i skade for å uttrykke noe som vanskelig kan oppfattes som annet enn støtte til den frivillige, men hemmelige forsøksordninga. Kilder i embetsverket sier at talet på eksamener vil bli redusert i nær framtid, nåværende ordninger koster for mye. Så sjøl om departementet enda ikke har sagt sitt i denne saken, er det ting som tyder på at den obligatoriske sidemålsstilen i videregående skole er virkelig hardt pressa i år.

Hvor viktig er så den obligatoriske sidemålsstilen for *nynorskens* stilling? Formelt sett er den vel ikke nynor-

skens livline, men den er opplagt viktig, og symbolverdien av å fjerne denne ordninga vil være formidabel. Mange av de nevnte aktørene i årets aksjon trenger ikke en gang forsnakke seg for at det skal bli klart at det er *nynorsk* de ute etter. Alvoret i situasjonen tydeliggjøres av mobilisering på nynorsksida: 500 kulturarbeidere annonserer sine underskrifter til støtte for sidemålsstilen, tungvektere som Kjartan Fløgstad skriver i avis og andre stiller opp for nynorsk i debatter i etermediene.

Uten her å gå nærmere inn i diskusjonen om sidemålsstilens funksjon, mening og berettigelse, finner jeg det nødvendig å minne medlemmer og andre leser om hvor Landslaget for språklig samling står i denne saken: *LSS går inn for full likestilling mellom bokmål og nynorsk som et steg på veien fram mot språklig samling* (fra Prinsippprogrammet). I den nåværende språksituasjon er den obligatoriske sidemålsstilen vesentlig for den formelle likestillinga mellom nynorsk og bokmål.

Språklig toleranse er et helt sentralt punkt i prinsippprogrammet vårt. Sjøl om mange nok har ærlige – for eksempel pedagogiske – hensikter når de argumenterer for avskaffelse av sidemålsstilen, er det ikke god samnorskpolitikk å støtte denne aksjonen. Tvert imot vil man uverdig måtte spille på lag med aktører som fremmer alt annet enn språklig toleranse. Vi står fortsatt på FULL LI-KESTILLING mellom målformene våre!

Pål Styrk Hansen
Leder i LSS

Hygnorsk?

I Vestmannen nr. 7-2000 finner vi bl.a. denne tidsriktige argumentasjonen for tradisjonell nynorsk:

Høgnorskfolk og tradisjonelle målfolk må hugsa at tradisjonell skrivemåte med y gjeng ubrigda på nettet. Skrivemåte med ø som statshjelparar hev tvinga inn i skulen i ei rad ord, kjem derimot fram i uskynelege teikn. Hald difor på y-en i ord som bylgja, dryfta, fylgja, fyre, fyrr, glytt(a), kyn, krypling, myrk, myrje, pylsa, skyn, skyna, spyria, (spursmål), stytta, sylgja, sylv, syrgja, tyn-

na (eller tunna), vynda, vyrdnad, vyrdsemd, vyrdsla. Og fleire. Det same gjeld for raud, rode, turr.

No trur me ikkje at mange skifter skrivevanar for skuld dette. Men høgnorskfolk og folk som like gjerne skriv det eine som det andre, skal vita um det. I dette høvet talar ny teknologi for å skriva høgnorsk!

Næringslivsnorsk

På tannbørstepakningen står det av og til *hard*. Da er det engelsk. På skosvertebokken står det av og til *svart*. Da er det svensk. På de «norske» pakningene og boksene står det nemlig *hård* og *sort*.

Arne Torp:

Ut med sidemålet?

Så har me hatt sidemålsdebatt igjen – denne gongen helst som eit lokalt Oslo-fenomen, men alt som skjer lokalt i Oslo, blir jo lagt meir merke til enn om det hender andre stader. Som samnorskutopist kjenner ein seg sjølv sagt litt på sidelinja i dette ordskiftet, for ikkje å seie på midtrabatten, som LSS-formann Pål Styrk Hansen sa i eit diskusjonsinnlegg for eit par år sidan. Sjølv kom eg ein gong i skade for å spå at nynorsken kanskje ville forsvinne som eiga målform om femti eller hundre år – det tykte eg var høveleg langt inn i framtida til at eg sjølv som ein eldre mann i alle fall ikkje risikerte å oppleve at eg tok feil.

Men dersom det nå skulle gå slik at Oslo – eller andre kommunar – etter kvart vinn fram med eit krav om valfritt sidemål, er eg stygt redd for at eg kan ha teke for hardt i. Ingen skal i alle fall få innbilt meg at slike framlegg spring ut av ein intens kjærleik til og omtanke for nynorskens ve og vel – storparten av dei som er med i dette hylekoret, ønskjer nynorsken straks lengst ut i det vestnorske havgapet og deretter beint på den historiske skraphaugen for tullete idear og feilslegne prosjekt. Med valfritt sidemål i dag er eg også stygt redd for at dei vil kunne få ønskjedraumen sin oppfylt ganske snart.

Som samnorskemann har eg sjølv sagt ein visjon om at

me ein gong i tida skal få bare eitt skriftspråk her i landet, men etter mitt syn er ikkje tida inne – ennå. Og grunnen er ganske enkelt den at dersom det skulle skje i dag, så ser ikkje eg at det ville kunne skje på nokon annan måte enn at fleirtalsmålet – dvs. det bokmålet som rår i dag – ville få rå grunnen aleine. Dermed ville den norske språksituasjonen bli «normal», som riksmålsfolka stadigまさる om at han er på veg til å bli, og som dei sjølv sagt gjerne såg at han blei jo før jo heller, same kor høgt dei elskar nynorsken – i lyriske dikt om naturen og i folkelivsskildringar frå bondemiljø.

Etter mitt syn hastar det ikkje med å få «normalisert» den norske språksituasjonen. Eg trur med andre ord at nynorsken vil ha ein funksjon i mange år ennå – som ei påminning om at norsk kan vere noko anna enn konservativt bokmål – det kan t.d. også vere nynorsk – og radikalt bokmål. Den dagen radikalt bokmål er blitt stilistisk umarkert i skrift – og den dagen trur eg vil komme – først då kan eg tenkje meg å diskutere om tida kanskje kan vere inne til å avvikle «sidemålet». Men dit er det ennå eit godt stykke, og eg trur knapt det blir i mi levetid. Likevel er dette eit av dei språkpolitiske måla eg vil arbeide mot. Og i mellomtida vil eg *motarbeide* alle freistnader på å undergrave statusen til «sidemålet».

Olav Momrak Haugann:

Utviklinga må styres

Under overskrifta «Riv ‘-Berlin-muren’ mellom bokmål og nynorsk» i nr. 3 2000 skriver J. Saxe Huseby at noe må gjøres med «målparagrafen» i den nye opplæringsloven. Det er jeg enig i. Men uenig når Huseby foreslår å tillate alle ord og former brukt i bokmål, og alle ord og former i bokmål brukta i nynorsk. Vi kan ikke overlate det hele til en liberalistisk «la det skure»-holdning à la Carl I. Hagen. De av oss som er språklig bevisste om *godt norsk språk* må styre utviklinga.

Sjøl er jeg medlem av et politisk parti. Og jeg har nettopp skrevet til leder for den komitéen som har med stor-

tingsvalgprogrammet å gjøre, at viss følgende ikke kommer inn i programmet, så melder jeg meg ut av partiet: «Norsk har tre grammatiske kjønn (*en spade, -en; ei bru, -a; et hus, -et*). På dette punktet er nynorskens tre grammatiske kjønn i ferd med å gjennomsyre bokmålet.» Med norsk språk mener jeg her norsk språk i offentlig sektor; den sektoren må være sterkt.

For øvrig viser jeg til de artiklene jeg har skrevet her i bladet; de dreier seg alle mer eller mindre om hvordan nynorsken kan leve videre i bokmålet. Artiklene står i nr. 3-4 1994, nr. 4 1999, nr. 1 og 2 2000.

Nokre merknader til to meldingar av Langslets bok om Riksmålsforbundet og riksmålsrørsla

Det gjorde godt å lesa leidaren i *Språklig samling* nr 1–2000. Arne Torp skal ha ros for vidsyn og sans for at flokane i den norske målstoda kan greidast ut, forklårast og dømast på meir enn *ein* rettkomen måte.

Resepsjonen (for å nyttja eit litt jålut uttrykk) av Lars Roar Langslets *I kamp for norsk kultur* hev interessaert meg, ikkje minst av di eg sjølv hev meldt boka i *Skolefokus* nr 7–2000. Der er heile tri reaksjonar på verket i *Språklig samling* nr. 1–2000, og eg vart stimulert til nokre merknader og spursmål. Sidan eg i *Norsk Tidend* nr. 2–2000 hev skrive sumt om dei språklege synsmåtane åt Kjell Venås, vil eg her avgrensa meg til å kommentera meldingane til Magne Aksnes og Lars S. Vikør.

Aksnes gjev Langslet god karakter for ledug målføring og kallar boka eit "fagnaverk". Men alt det Langslet språkleg hev stridt og streva for "har vært nokså fåfengt". For Aksnes hev ei uimotståeleg utvikling gjeve oss to "leidige og lette målformer", endå mange framleis må "slite med (det alfor konservative bokmålet) i skole og arbeidsliv". Likevel tykkjer han norsk "i dag (er) det mest avanserte germaniske språket" (sic!), og "ei form for språklig samling" er framleis for Aksnes det overordna og rasjonelle målet som "våre idealistiske norskfilologer har gått i brodden for".

Men er det ikkje meir røyndomsnært å sjå det slik at vi-sjonen og prosjektet om det eine norske nasjonalspråket tufta "på norsk folkemåls grunn" hev mislukkast og at Knud Knudsens opplegg, minus purismen og trua hans på ei framtidig samansmelting, hev gjeve oss eit moderat bokmål med gode voner om å verta det einaste norske riksmålet? Må ein ikkje sanna at korkje Aasens prosjekt eller Moltke Moes sammorsk hev fenge det positive "svaret" frå fleirtalet av norske som "våre idealistiske norskfilologer" hev streva for og drøymt om? Må ein ikkje sanna at riksmålsrørsla, trass i umåteleg mykje språkpolitisk motstand, hev vore meir "realistisk" og betre i samsvar med språkleg trong og vilje i Noreg enn konkurrentane? Må ein ikkje sanna at det ikkje er filologisk strev, men heilt andre krefter og faktorar som liksom i andre europeiske språk hev gjort dei to skriftmåla våre meir munnlege, meir einfelte, meir "demokratiske"? Må ein ikkje sanna at konspirasjonsteoriar med vekt på kjensleladde

og uklåre omgrep som "undertrykking", "maktspråk" og "maktstrukturar" er trøystande, men därlege og usætande bortforklaringar som løyner det faktum at mykje av grunnlaget for norsk målstrev hev bygt på range og sviktande fyresetnader?

Men kanskje der er gode svar på desse spursmåla i Vikør-s melding? Han skriv og kan ha rett i at der er fakta og sanningar Langslet "ikkje er i stand til å sjå", men er Vikør i stand til å leva seg inn i og forstå bakgrunn og motiv for riksmålsrørsla? Ei vanleg innvending mot landsmålet var at det dreia seg om eit reint kunstprodukt, ein romantisk og livsudugleg konstruksjon som ville døy bort av seg sjølv. Men låg der ikkje heile tida under denne trøystande retorikken otten for at denne nykomlingen med god hjelp av politikarane skulle signa og verta det einaste norske riksmålet? Er det ikkje rettkome å sjå på riksmålsrørsla fyrist og fremst som mobilisering i ein forsvarskamp andsynes ei rørsle som kravde *alt*, som ville ha full siger i skule og kyrkje, i all offentleg verksem og på alle litterære omkverve? Vikør vedgjeng at målrørsla var "imperialistisk", og må han ikkje då sanna at riksmålsreaksjonen var eit naturleg, normalt og rettkome forsvær for ei språkkjensle og ein tradisjon med breid demokratisk studnad og appell? Men han sannar det ikkje, og kan ein ikkje då segja analogt med det han klagar Langslet for: "Han er ikkje i stand til å sjå det?"

Eg trur at ein upartisk må sanna at riksmålsfolk hev slåst for reelle verdiar i like høg grad som målfolk, og kanskje dreiar det seg om *uforlikelege verdiar*, noko idé-historikaren Isaiah Berlin hev skrive godt og forvitneleg om. Kor som er: På meg verkar Vikør-s melding som eit sterkt ideologisk farga partsinnlegg med ein appell til verdiar som ikkje er meir objektive og sjølvsagde enn dei som gjennomsyrar Langslets monografi.

Når det gjeld verdiar, det ein i filosofien kallar aksiology, hev me fått ein eigen kommisjon, men eg tvilar på om strevet deira kan opplysa oss om dei verdiane som hev motivert aktørane i den norske målstriden. Men eg er tolleg overtydd om at ein filosofisk orientert analyse av dei ulike verdiane er naudsynt dersom ein skal forstå og kunna rettvist uttala seg om synsmåtar og aktørar i denne sermerkte norske kultuskampen.

Konkretisering av en visjon

Visjonen er det flere som har hatt: Moltke Moe, Halvdan Koht for å nevne et par navn. I 1960-åra var det Ivar Ekeland og Bjørn Hervik som klarest gav uttrykk for den: «Nynorsken skal leve vidare i bokmålet, og i bokmålet skal han aldri døy.»

Konkretisering (setningen «Die Wahrheit ist konkret» hadde forøvrig den tyske dramatikeren Brecht i mange år hengende over skrivebordet sitt): I Språklig samling nr. 2-2000 har jeg en artikkel «Nynorsken kan leve vidare i bokmålet.» Der skal det stå: «Her skal jeg ta opp et par *punkt* som jeg ikke behandlet da» (da: i nr. 1-2000).

Visjonen går ut på at det er visse nynorske språktrekk som skal leve videre i bokmålet. Ett slikt trekk er det at intetkjønnsord ikke får noen ending i ubestemt form flertall. Som jeg skrev i nr. 1-2000: «Så har vi ei gruppe nøytrumsord der ubestemt form fleirtall ikkje har noka ending. Slike er: *barn, år* osv.» Jeg tilføyer *punkt*; hvorfor jeg gjør det, vil leseren oppdage viss han eller hun tar for seg det jeg skrev i de to numra.

Ovafor brukte jeg ordet tysk. Det gir meg et høve til å gjøre den vørde leseren oppmerksom på en artikkel jeg skrev i ukeavis Friheten 1. mai 1998. Den har overskrifta «Litt om femininum norsk og tysk». Artikkelen innehol-

der ei liste på 65 hunkjønnsord (det fins flere) der norsk og tysk stemmer overens. Det er snakk om hunkjønnsord i det bokmålet som er påvirket av nynorsk. Og mens vi behandler kategorien hunkjønn: I si bok om Agnar Mykle skriver E. Eggen at Mykle skrev et kampopprop, «den sakademiske revolusjon»:

En ekte sakademiker har det ved seg at han kan nøle så fremt det snakkes om *en* sak, men at han glupsk og med oppspilte øyne kaster seg ut i arbeidet og kampen så fremt det gjelder *ei* sak. Saka.

Og så fortsetter Mykle (referert av Eggen):

Den rendyrkede sakademiker [...] vil være folkets venn og folkets tjener [...] han vil være det *norske* folkets venn og tjener.

Vørde sammorskfolk, naturligvis vil vi være det norske folkets venner og tjenere. For det norske folket har, uansett hva Riksmålsforbundet måtte mene om den saka, tre grammatiske kjønn. Dette er noe vi burde legge mer vekt på både i norsk- og tyskundervisning. At norsk har tre gener, er naturligvis ikke tilfeldig: minst tre germanske språk (tysk, islandsk og norsk) har her bevart det opprinnelige systemet.

En kommentar til Rolf Theil Endresen

Endresen skriver i Språklig samling nr. 2-2000 bl.a. at han mener at hovedsaka ikke er å få bare ett norsk skriftspråk (det virker litt for nasjonalistisk på han, gir han uttrykk for). Han mener at det bør bli mulig å skrive et mer folkelig norsk, gjerne som et tredje skriftspråk...

Det som bekymrer meg, er denne tanken om et tredje skriftspråk. Er ikke den norske språksituasjonen komplisert nok med to norske skriftspråkvarianter, med ei

mengde valgfrie former innafør hver variant? Da jeg leste det Endresen skrev, rant det meg i hug noe som en nå avdød nordmann en gang sa. Han refererte en svenske som treffende sa følgende om oss: Nordmenn har en merkelig mangel på «nationellt tänkande». Tenk norsk, sa daværende statsminister Per Borten en gang i en nyttårstale. Jeg legger meg hans ord på sinne; jeg blir ikke noen opphetet nasjonalist av den grunn.

A propos språkdebatt i hovedstadspressa:

Som prøve på innlegg om språk som må antas å være tatt inn 100 % usensurert (jf. forr. nummer av *Språklig sam-*

ling), tillater vi oss å gjengi følgende kraftsalve fra *Aftenposten – Aften* 28.11.2000:

Norsk språk

Undervises det i det hele tatt norsk på skolen nå? Jeg må stille spørsmålet etter flere henvendelser pr. telefon fra blant andre selvgerne av teletjenester. I løpet av ca. to minutter ble følgende presentert: *Dem* har... Og som genitiv – *dems*. Videre: Åsså veit dø (Og så vet du), *harru løst*

(har du lyst). Jeg tar med: *Fordisom*. (Jeg tror det var ment «for dem som»).

Høflighetsformen *De* er nok borte for alltid, men å hilse fremmede med «heisann!» er blitt svært vanlig.

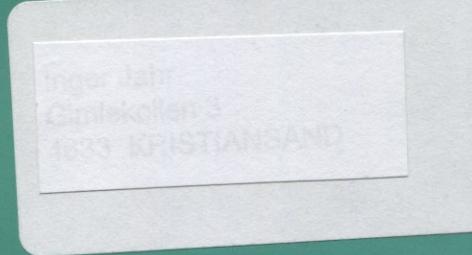
Det var *lissom* det jeg ville meddele... E.F., Oslo

**Årets første og største:
Bolig Helg!
Lørdag og Søndag kl 10-18**

Megler norsk!!

Teksten over er henta fra forsida på en relativt påkosta trykksak fra et kjent eindomsmeglerfirma i hovedstaden, som vi skal være barmhjertige nok til ikke å røpe navnet på. Så vidt vi har forstått, er fortjenesten i meglerbransjen relativt bra, noe det grafiske utstyret vanligvis taler sitt tydelige språk om;

her blir det ikke akkurat brukt noen sparekniv. Derimot er den språklige utforminga ofte som i ei klasseavis fra småskolen – å lage så mye tull med tegnsetting, orddeling og store forbokstaver som i de tre linjene over må nærme seg norsk klønerekord. Verre kan det neppe gjøres!

Returadresse:
SPRÅKLIG SAMLING
Postboks 636 Sentrum, 0106 OSLO

Innhold

Redaksjonelt 2

Språklig samlings litteraturpris 2000 til Harald Rosenløw Eeg 3

Pål Styrk Hansen: Kjære prisvinner! 4

Harald Rosenløw Eeg: Takk! 6

Pål Styrk Hansen: Full likestilling! 7

Arne Torp: Ut med sidemålet? 8

Olav Momrak Haugann: Utviklinga må styres 8

K.E. Steffens: Nokre merknader til to meldingar av Langslets bok
om Riksmålsforbundet og riksmålsrørsla 9

Olav Momrak Haugann: Konkretisering av en visjon 10

Olav Momrak Haugann: En kommentar til Rolf Theil Endresen 10

Språkdebatt i hovedstadspressa 11

Megler Norsk!! 11

Gaver til LSS i 2000

Bjørn Hoftvedt, Oslo	kr.	100.-
Ivar Hundvin, Oslo	kr	290,-
Esther Refsdal, Rjukan	kr.	10.000.-
Lars Sødal, Lørenskog	kr.	200,-
Per E. Vale, Hvalstad	kr.	100,-
Geirr og Berit Wiggen, Oslo	kr.	300,-
Hallvard Aasbø, Skien	kr.	100.-

Landslaget for språklig samling takker hjertelig for gavene